

Nr 258.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen om ersättning till vissa försäljare av brännvin samt vin och öl i anledning av införandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker; given Stockholms slott den 24 juli 1914.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att, under förutsättning av bifall till Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om försäljning av alkoholhaltiga drycker m. m.,

dels medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker är berättigad att utskänka brännvin, må för rättighetens upphörande från och med år 1921 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av Konungens befallningshavande fastställes efter de grunder, vilka finnas angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstå från dem jämlikt förstnämnda lagrum tillkommande rätt till utskänkning, ävensom att änka efter manlig ersättningstagare må, därest äktenskapet blivit ingånget före den 1 maj 1907, efter mannens frånfalle under sin återstående livstid äga att uppbära den ersättning, vartill mannen, om han levat, varit berättigad,

samt bestämma, att gästgiveriägare, om han vill komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skall därom före den 1 september 1920 till Konungens befallningshavande i det län, vareft gästgiveriet är beläget, ingiva ansökning och därvid styrka, att han i egenskap av gästgivare fortfarande är till utskänkning berättigad;

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 178 häft. (Nr 258.) 1

dels medgiva, att till den, vilken på grund av 2 mom. i övergångsstadgandena uti förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker är berättigad att utskänka vin eller maldrycker, må för rättighetens upphörande utgivas ersättning en gång för alla med belopp, som bestämmes av Kungl. Maj:t, dock att sådan ersättning i intet fall må beviljas till högre belopp än vad som skäligen kan antagas motsvara sammanlagt den behållna inkomsten av utskänkingsrörelsen för åren 1915—1919,

samt bestämma, att den, som vill komma i åtnjutande av nu nämnd ersättning, därom skall före den 1 september 1920 till Konungens befallningshavande ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning och därvid såväl styrka, att han fortfarande är till utskänkning berättigad, som ock förebriaga den utredning, han för ersättningens bestämmande vill åberopa;

dels ock medgiva, att erforderliga medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt ovan angivna grunder skola utbetalas, må utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, och att till gästgivare beviljad ersättning av Konungens befallningshavande må utbetalas kvartalsvis vid början av varje kvartal från och med ingången av år 1921.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Vennersten.

---

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 juli
1914.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten anförde:

I mitt anförande till statsrådsprotokollet denna dag i fråga om förslag till ny förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker m. m. har jag inför Eders Kungl. Maj:t redogjort för de förändringar, jag ansett böra vidtagas i det förslag, som i frågan avgivits av nykterhetskommittén. Med de modifikationer, som uti kommittéförslaget vidtagits, torde, på sätt jämväl av nämnda anförande lärer framgå, tillräckliga skäl ej förefinnas för staten att ikläda sig skyldighet att utgiva ersättning till de näringsidkare, som skulle av den ifrågasatta lagstiftningen beröras. Detta gäller dock endast såsom regel. Undantag synes mig böra göras dels beträffande sådan gästgivare tillkommande rättighet till brännvins-

utskänkning, som avses i 10 § av gällande brännvinsförsäljningsförordning, och dels ifråga om sådan före utgången av år 1874 förvärvat rättighet till utskänkning av vin eller maltdrycker, som omförmäles i 2 mom. övergångsstadgandena i vin- och ölförsäljningsförordningen.

I fråga om nu nämnda rättighetsinnehavare har nykterhetskommittén ansett, att de varken hade något rättsligt anspråk på ersättning eller att billighetsskäl i egentlig mening talade för sådan. Då emellertid de gästgivare, som efter år 1907 velat avstå från sin utskänkingsbefogenhet, genom kungörelsen den 12 juli s. å. tillerkändes årlig ersättning härför, har kommittén förordat, att övriga gästgivare, som ej begagnat sig av denna möjlighet, skulle i anledning av att de förbjödes fortsätta med brännvinshandeln tillerkännas ersättning efter de i nämnda kungörelse angivna grunder.

I fråga om tillkomsten av gästgivares rätt till brännvinsförsäljning tillåter jag mig åberopa den utredning, som chefen för finansdepartementet lämnade vid framläggande av förslag till nu gällande brännvinsförsäljningsförordning, genom vilken nämnda rätt inskränktes till att avse utskänkning av brännvin. I omförmälda utredning anfördes bland annat följande.

»Kungl. gästgivareordningen den 12 december 1734 innehåller i § 10, att gästgivare skola till de *resandes* behov vara försedda med mat, enkelt och dubbelt brännvin, öl och svagöl, samt i § 31, att gästgivare å landet hava frihet att till sina gäster sälja brännvin, varjämte i § 32 stadgas, att ingen på landet vare tillåtet på 2 mil när gästgivaregården att för de resande och för dem, som med skjuts fara, sälja öl, vin och brännvin, utan stände det gästgivaren allena fritt; dock ägde ridderskapet och adeln enligt deras privilegier frihet på $\frac{1}{2}$ mil nära gästgivaregården att bygga och hålla krogar på deras frälseägor, vilken rätt sedermera upphävdes genom kungl. kungörelsen den 22 augusti 1834. 1736 års lag, som i 28 kap. byggningsbalken upptager gästgivares skyldigheter, innehåller — i olikhet med 1734 års gästgivareordning — icke något åliggande för gästgivare att tillhandahålla brännvin utan omförmäler endast i § 4, att gästgivare *må* sälja vin och öl kanne- och stoptals. 'Husmanskost och dricka, säng, ljus, ved och hästfoder *skall* han alltid för vägfärande i förråd hava.' Genom kungl. kungörelsen den 26 november 1756 förbjöds all brännvinsförsäljning på källare, krogar och gästgivaregårdar vid vite av 10 daler silvermynt samt varans och gästgiverinäringens förlust. Detta förbud utfärdades i sammanhang med ett allmänt förbud över hela riket mot brännvinsbränning, vilket förbud, sedan brännvinsbränning och försäljning åter tillåts, därefter förnyades medelst kungl. kungörelsen den 11 september 1772. Av kungl. kungörelsen den 28 november 1785 inhämtas, att från den 1 januari 1786 brännvin tills vidare icke fick till salu hållas annorledes än uti kronans egna lagerkällare och på de ställen, vilka med den 10 år förut tillsatta direktionsens över regale brännvinsbränningen tillstånd därtill vore försedda, i följd varav all slags försäljning av brännvin på gästgivaregårdar blev förbjuden. Detta förbud förnyades genom kungl. brevet den 2 december 1786 och gällde till den 3 maj 1787, då det till all

verkan upphörde. I kungl. förordningen den 15 juni 1800, § 7, föreskrevs, att å gästgivaregårdar brännvin icke finge säljas i minut till andra än resande, och kungl. förordningen den 4 november 1812 stadgade i § 2 mom. 3 straff för gästgivare, som dristade försälja brännvin i minut till andra än resande eller då mat icke tillika njötes. Vidare innehåller kungl. kungörelsen den 19 maj 1824, 5 art. 1 §, att försäljning av brännvin i allmänhet icke var lovgiven under en kannas belopp å andra ställen å landet än å gästgivaregårdarna, dock att jordbrukare fingo till underhavande och sådana personer, som hos dem förrättade arbete, försälja ett ringare kvantum men ej under $\frac{1}{4}$ kannas åt envar. Enahanda stadgande med det sistnämnda innefattas även uti kungl. förordningarna den 19 juni 1835, den 6 augusti 1841 och den 10 oktober 1851, dock med uttryckligt villkor uti de två sist åberopade förordningarna, att å gästgivaregårdarna mat alltid därjämte måste vara att tillgå.

Den 18 januari 1855 utfärdades nya författningar dels om villkoren för tillverkning och dels om villkoren för försäljning av brännvin. Genom den förra avskaffades rättigheten till s. k. husbehovsbränning och i sammanhang därmed stående rätt till försäljning av brännvin. I den senare förekomma rörande brännvinsförsäljning å gästgiveri utom vissa detaljföreskrifter följande bestämmelser: 'Gästgivarare vare ej pliktig att brännvin till utskänkning hålla' och 'Gästgiveri å landet, för vilket, vid den tid då denna författning blivitt till efterlevnad gällande, utskänkingsrättighet utövas, varde vid rättigheten fortfarande bibehållet, intill dess densamma upphör genom uppsägning eller förverkas', varjämte gästgivarare var underkastad de för övriga innehavare av utskänkingsrätt gällande ordningsstadganden, däribland att å utskänkingsställe mat alltid skulle vara att tillgå. Enahanda bestämmelser innehållas uti kungl. förordningarna om villkoren för försäljning av brännvin den 27 november 1857, den 7 december 1860, den 18 december 1863, den 26 oktober 1866 och den 21 maj 1869. I senare förordningar härom, nämligen av den 26 augusti 1873, den 18 september 1874, den 24 augusti 1877, den 29 maj 1885 och den 31 december 1891 samt i den nu gällande av den 24 maj 1895, är den förändring vidtagen, att den vissa gästgiverier tillförsäkrade utskänkingsrättighet finge tillgodonjutas endast av den, som, då förordningen den 26 augusti 1873 blev gällande, d. v. s. den 1 januari 1874, var ägare till sådant gästgiveri och av hans hustru, så länge någon av dem lever och gästgiverihållningen vid samma gästgiveri själv eller genom annan behörig person besörjer.

Av den sålunda lämnade redogörelsen torde få anses framgå, att gästgivarares rätt till försäljning av brännvin icke någonsin ansetts som ett dem tillkommande privilegium. Tid efter annan har denna rättighet utvidgats eller inskränkts, och tidtals har den varit gästgivarne fräntagen. Vid den tid, då 1855 års förordning blev gällande, hade gästgiverierna visserligen rätt att sälja även till avhämtning och till andra än resande, men denna rätt skilde sig föga från den rätt, som tillkom jordbrukare i allmänhet; handel med brännvin till belopp av en kanna och däröver var då fri, varförutom, såsom förut blivitt nämnt, jordbrukare ägde att till sina arbetare och underhavande avyttra ända ned till $\frac{1}{4}$ kannas. Den rätt till brännvinsförsäljning, som ansågs i viss mån böra tillförsäkras innehavare av de gästgiverier, där utskänkingsrätt utövades, då 1855 års förordning blev till efterlevnad gällande, torde emellertid i själva verket icke hava varit någon annan än den, som gästgiverierna såsom sådana redan tidigare under vissa perioder ansetts böra åtnjuta: att åt resande i sammanhang med mathållning tillhandahålla brännvin. Den har

icke heller ansetts som en förmån för gästgivaren, honom medgiven till lättnad i skjutsningsbesväret. I sådant hänseende ha gästgiverierna blivit förunnade något litet hemman eller något ängstycke, hage eller torp i kronans utmark eller allmänning utan avgift ävensom frihet för rotering och skjutsfärdspenningar samt för utskrivning uppå sig själv och fyra drängar m. m., på sätt 35 och 36 punkterna i 1664 års krögar- och gästgivarordning innehålla. Vissa gästgiverier hade och hava ännu hemmansräntor sig anslagna, och de, som voro vid stora stråkvägar belägna, åtnjöto enligt kungl. brevet den 9 september 1690 frihet jämväl från utgörande av dagsverkspenningar. Om dessa förmåner sägs i kungl. stadgan angående skjutsväsendet den 31 maj 1878, 8 § 1 mom., att 'innehavare av nu varande gästgiveri, vare sig att det såsom sådant bibehålles eller till skjutsstation inskränkes, äge att fortfarande tillgodonjuta de friheter, räntor och andra dylika förmåner, som blivit detsamma i laga ordning tillerkända'. Däremot heter det i 3 mom. av samma paragraf: 'Ar rättighet till utskänkning av brännvin med gästgiveri förenad, lände i avseende å utövning av sådan rättighet till efterrättelse vad i gällande förordning angående villkoren för brännvins försäljning därom finnes stadgat.' Skjutsstadgan gör sålunda en bestämd skillnad mellan den utskänkingsrätt, som tillkom vissa gästgiverier, och övriga dem tillkommande förmåner eller rättigheter; de senare kvarstå oförändrade, även om gästgiveri inskränkes till skjutsstation, men den förra underkastas vad som därom stadgas i brännvinsförsäljningsförordningen. Då efter denna stadgas trädande i tillämpning åtskilliga gästgiverier inskränktes till skjutsstationer, fortforo icke dess mindre flera av de förutvarande gästgivarne såsom skjutsstationsföreståndare med sin utskänkning. I särskilda mål, däri talan om ansvar för olovlig utskänkning mot sådana personer väckts, har emellertid högsta domstolen förklarad, att, då vederbörandes utskänkingsrättighet varit beroende av hans skyldighet att såsom gästgivare lämna resande härbärke och förplägning, skjutsstationsföreståndare, vilka en dylik skyldighet icke ålåge, icke heller vore till utskänkning berättigade. Att genom en ny lagstiftning upphäva den vissa gästgivarer tillkommande rättigheten att åt resande utskänka brännvin torde icke vara lämpligt, helst, även om en sådan åtgärd eljest kunde finnas önskvärd, innehavarna av ännu befintliga gästgiverier med utskänkingsrätt i allmänhet torde hava hunnit en ålder, som gör antagligt, att utskänkingsrätten vid samma gästgiverier inom en icke alltför avlägsen framtid kommer att upphöra.»

Av den ovan intagna redogörelsen framgår, att gästgivarernes rätt till brännvinsförsäljning icke någonsin varit att anse som ett dem tillkommande privilegium. Genom senare lagstiftning angående försäljning av brännvin har emellertid sådan gästgivarer, som avses i 10 § av brännvinsförsäljningsförordningen, tillförsäkrats rätt att under vissa villkor under sin och sin hustrus återstående livstid fortfarande tillgodonjuta sin handel. Vid sådant förhållande anser jag, lika med kommittén, att omförmälda rättigheters upphävande bör åtföljas av utfästelse från statens sida att till vederbörande rättighetsinnehavare utgiva ersättning för det de ej vidare skulle få fortsätta med sin försäljning. Då det givetvis vore olämpligt, att återstående gästgivarer erhöles annan gottgörelse än

de, som frivilligt avstått från sin rättighet, synes ersättningen, på sätt kommittén förordat, böra utgå efter de i kungörelsen den 12 juli 1907 tillämpade grunder.

Antalet gästgiverier, där brännvinsutskänkning utövas, utgjorde vid 1913 års slut 13.

Vad jag ovan anfört i fråga om grunden för gästgivares rätt att utbekomma ersättning äger i huvudsak tillämpning jämväl ifråga om de rättigheter, som avses i 2 mom. övergångsstadgandena i vin- och ölförsäljningsförordningen. Jämväl innehavare av dessa rättigheter, vilka från början beviljats utan någon tidsbegränsning, hava tillförsäkrats rätt att, så länge rättigheterna ej förverkas, fortfarande få åtnjuta desamma. Vid sådant förhållande synes staten ej böra undandraga sig att till sådan rättighetsinnehavare utgiva ersättning i anledning av den förlust, som genom förordningens genomförande skulle tillskyndas honom.

Att fastställa regler för beräkning av ersättning till dylika rättighetsinnehavare erbjuder stora vanskligheter. Antalet rättighetsinnehavare utgjorde, enligt vad framgår av kommitténs utredning, år 1911 88. Flera av dessa hava sedan dess avlidit och ett flertal av de andra hava nått den ålder, att det kan antagas, att vid tiden för den nya försäljningsförordningens trädande i kraft år 1921 endast ett fåtal äro i livet. En exakt uppgift om hur stor kvantitet vin och öl av vederbörande rättighetsinnehavare försäljes är icke möjlig att erhålla, och med hänsyn till rättigheternas skiftande beskaffenhet synes givetvis ej lämpligt att fastställa ett lika ersättningsbelopp åt dem alla. Vid sådant förhållande synes lämpligast, om Kungl. Maj:t erhöle bemyndigande att tilldela sådana rättighetsinnehavare en efter omständigheterna i varje fall skälig ersättning en gång för alla. Härutinnan synes dock lämpligen böra föreskrivas en viss maximigräns för ersättningen, och har jag i sådant avseende tänkt mig, att ersättning i intet fall skulle få överstiga vad som kan anses motsvara den behållna inkomsten av utskänkningsrörelsen för åren 1915—1919, i vilket avseende rättighetsinnehavaren skulle hava att vid ansökning om ersättning förebringa utredning. Förslag till ersättningsbelopp torde till Kungl. Maj:t böra ingivas av Konungens befallningshavande, som därvid lärer kunna använda sig av hos Konungens befallningshavande förvarade deklARATIONER för åren i fråga.

Medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt vad ovan angivits skulle utbetalas, torde böra utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel.

På grund av vad jag nu anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, under förutsättning av bifall till Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om försäljning av alkoholhaltiga drycker m. m.,

dels medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker är berättigad att utskänka brännvin, må för rättighetens upphörande från och med år 1921 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av Konungens befallningshavande fastställas efter de grunder, vilka finnas angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstå från dem jämlikt förstnämnda lagrum tillkommande rätt till utskänkning, ävensom att änka efter manlig ersättningstagare må, därest äktenskapet blivit ingånget före den 1 maj 1907, efter mannens frånfälle under sin återstående livstid äga att uppbära den ersättning, vartill mannen, om han levat, varit berättigad,

samt bestämma, att gästgiveriägare, om han vill komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skall därom före den 1 september 1920 till Konungens befallningshavande i det län, varest gästgiveriet är beläget, ingiva ansökning och därvid styrka, att han i egenskap av gästgivare fortfarande är till utskänkning berättigad;

dels medgiva, att till den, vilken på grund av 2 mom. i övergångsstadgandena uti förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker är berättigad att utskänka vin eller maldrycker, må för rättighetens upphörande utgivas ersättning en gång för alla med belopp, som bestämmas av Kungl. Maj:t, dock att sådan ersättning i intet fall må beviljas till högre belopp än vad som skäligen kan antagas motsvara sammanlagt den behållna inkomsten av utskänkingsrörelsen för åren 1915—1919,

samt bestämma, att den, som vill komma i åtnjutande av nu nämnd ersättning, därom skall före den 1 september 1920 till Konungens befallningshavande ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning och därvid såväl styrka, att han fortfarande är till utskänkning berättigad, som ock förebringa den utredning, han för ersättningens bestämmande vill åberopa;

dels ock medgiva, att erforderliga medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt ovan angivna grunder skola utbetalas, må utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, och att till gästgivare beviljad er-

sättning av Konungens befallningshavande må utbetalas kvartalsvis vid början av varje kvartal från och med ingången av år 1921.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle nådig proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, till riksdagen avlätas.

Ur protokollet:

Nils Hellenius.
